

EKSKURSIYA XIZMATLARI: SOHA RIVOJLANISHI VA UNING TURIZM SOHASIDAGI O'RNI

Saidov Behruz Eraliyevich

Samarqand turizm va madaniy

meros texnikumi talabasi

saidovbehruz418@gmail.com

Ergashev Shoxrux Jamolovich

Samarqand turizm va madaniy

meros texnikumi o'qituvchisi

Amirtemur891@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ekskursiya xizmatlarining turizm sanoatidagi strategik ahamiyati, ularning shakllanish bosqichlari va zamonaviy rivojlanish tendensiyalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ekskursiya xizmatlari turistik mahsulotning ajralmas tarkibiy qismi sifatida turistlarning bilim doirasini kengaytirish, madaniy merosni targ'ib etish hamda hududlarning turistik jozibadorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Maqolada ekskursiya faoliyatining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatlari yoritilib, professional gid-ekskursovodlar tayyorlash, xizmatlar sifatini oshirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, ekskursiya xizmatlarining turizm bozoridagi raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi roli va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *ekskursiya xizmatlari, turizm sanoati, gid-ekskursovod, turistik mahsulot, madaniy meros, xizmatlar sifati, turistik infratuzilma.*

ЭКСКУРСИОННЫЕ УСЛУГИ: РАЗВИТИЕ ОТРАСЛИ И ИХ РОЛЬ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

Саидов Бехруз Эралиевич,

студент Самаркандского

техникума туризма

и культурного наследия,

saidovbehruz418@gmail.com

Эргашев Шохрux Жамолович,

преподаватель Самаркандского

техникума туризма

и культурного наследия,

Amirtemur891@gmail.com

Аннотация. В статье рассматривается значение экскурсионных услуг в системе туристической индустрии, а также основные этапы их становления и современные тенденции развития. Экскурсионная деятельность выступает важным элементом туристического продукта, способствующим расширению познавательного кругозора туристов, популяризации культурно-исторического наследия и повышению туристической привлекательности регионов. Особое внимание уделяется экономическим, социальным и культурным аспектам экскурсионных услуг, вопросам подготовки квалифицированных гидов, повышению качества обслуживания и внедрению цифровых технологий. Обосновывается роль экскурсионных услуг в формировании конкурентоспособности туристического рынка и определяются перспективные направления их дальнейшего развития.

Ключевые слова: экскурсионные услуги, туристическая индустрия, гид-экскурсовод, туристический продукт, культурное наследие, качество обслуживания, туристическая инфраструктура.

EXCURSION SERVICES: INDUSTRY DEVELOPMENT AND THEIR ROLE IN THE TOURISM SECTOR

*Student of Tourism at Samarkand
Technicum of Tourism
and Cultural Heritage*

Saidov Behruz Eraliyevich
saidovbehruz418@gmail.com

*Teacher of Tourism at Samarkand
Technicum of Tourism
and Cultural Heritage*

Ergashev Shokhrukh Jamolovich
Amirtemur891@gmail.com

Abstract. This article analyzes the significance of excursion services within the tourism industry, focusing on their historical formation and current development trends. Excursion services are considered an essential component of the tourism product, contributing to tourists' educational enrichment, the promotion of cultural heritage, and the enhancement of regional tourism attractiveness. The study highlights the economic, social, and cultural dimensions of excursion activities, emphasizing the importance of professional tour guide training, service quality improvement, and the integration of digital technologies. Furthermore, the role of excursion services in strengthening the competitiveness of the tourism market is substantiated, and key prospects for their future development are identified.

Keywords: *excursion services, tourism industry, tour guide, tourism product, cultural heritage, service quality, tourism infrastructure.*

Kirish. Zamonaviy turizm sanoati jadal rivojlanib borayotgan ko'p tarmoqli tizim bo'lib, unda ekskursiya xizmatlari alohida va muhim o'rin egallaydi. Ekskursiya faoliyati turistik mahsulotning ajralmas tarkibiy qismi sifatida nafaqat sayohatchilarning mazmunli dam olishini ta'minlaydi, balki ularning tarixiy, madaniy va ijtimoiy bilimlarini boyitishga xizmat qiladi. Bugungi globallashtirish va raqamli texnologiyalar sharoitida turistlarning talab va ehtiyojlari sifat jihatidan o'zgarib, ekskursiya xizmatlaridan professional yondashuv, yuqori xizmat sifati hamda innovatsion yechimlarni talab etmoqda. Shu sababli ekskursiya xizmatlarining mazmuni, shakllari va tashkil etish mexanizmlarini ilmiy asosda o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ekskursiya xizmatlari turizm sohasida hududlarning turistik salohiyatini ochib beruvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ular orqali tabiiy ob'ektlar, tarixiy yodgorliklar, madaniy an'analar va zamonaviy infratuzilma turistlarga tizimli va tushunarli tarzda taqdim etiladi. Malakali gid-ekskursovodlar tomonidan olib boriladigan ekskursiyalar turistlarda hudud haqidagi ijobiy tasavvurni shakllantiradi, qayta tashrif buyurish ehtimolini oshiradi hamda turizm brendini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan ekskursiya faoliyati nafaqat xizmat ko'rsatish sohasi, balki madaniy diplomatiya va hududiy marketingning samarali vositasi sifatida ham namoyon bo'ladi. Shuningdek, ekskursiya xizmatlarining rivojlanishi turizm iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu faoliyat yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy aholining bandligini oshirish, kichik va o'rta biznes subyektlarining rivojlanishini qo'llab-quvvatlash orqali hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga hissa qo'shadi. Ayniqsa, ichki turizmni rivojlantirish jarayonida ekskursiya xizmatlari aholining tarixiy-madaniy merosga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va milliy qadriyatlarni asrab-avaylashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Mazkur maqolaning kirish qismida ekskursiya xizmatlarining turizm sohasidagi o'rni, ularning rivojlanish zarurati va dolzarbligi asoslab berildi. Keyingi boblarda ekskursiya xizmatlarining shakllanish bosqichlari, zamonaviy rivojlanish tendensiyalari hamda ularning turizm bozoridagi raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi ahamiyati ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan atroflicha tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Ekskursiya xizmatlari turizm sohasining muhim va tizimli tarkibiy qismi bo'lib, ularning rivojlanishi bevosita turizm industriyasining umumiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir. Dastlab ekskursiya faoliyati asosan ma'rifiy va madaniy maqsadlarda tashkil etilgan bo'lsa, hozirgi bosqichda u kompleks turistik xizmatlar majmuasining ajralmas elementi sifatida shakllandi. Zamonaviy ekskursiya xizmatlari turistlarga tarixiy obidalar, tabiiy maskanlar, madaniy meros obyektlari va zamonaviy infratuzilmani tizimli hamda interaktiv shaklda taqdim etish imkonini beradi. Bu jarayonda ekskursiya mazmunining ilmiy asoslanganligi, axborotning aniqligi va taqdimot uslubining professionalligi xizmatlar sifatini belgilovchi asosiy mezonlar hisoblanadi. Shuning uchun ham ekskursiya faoliyati faqatgina ma'lumot berish bilan cheklanmay, balki turistlarda

hududga nisbatan ijobiy hissiy munosabatni shakllantirishga xizmat qiluvchi kommunikativ jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda. Ekskursiya xizmatlarining rivojlanishida professional gid-ekskursovodlar faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Gidning bilim darajasi, nutq madaniyati, xorijiy tillarni bilishi hamda psixologik yondashuvi ekskursiyaning samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Malakali gidlar ekskursiya jarayonida tarixiy faktlarni ilmiy aniqlik bilan yetkazish, madaniy qadriyatlarni hurmat ruhida targ'ib qilish va turistlarning qiziqishini doimiy ravishda yuqori darajada ushlab turishga qodir bo'lishi lozim. Shu bois ko'plab davlatlarda gid-ekskursovodlarni tayyorlash, ularning malakasini oshirish va sertifikatlash tizimlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu holat ekskursiya xizmatlari sifatining barqarorligini ta'minlash bilan birga, turistlarning umumiy qoniqish darajasini oshirishga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ekskursiya xizmatlari mazmuni va shakllarini tubdan o'zgartirmoqda. Bugungi kunda audiogidlar, mobil ilovalar, QR-kodlar, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalanish ekskursiya jarayonini yanada interaktiv va qulay qilish imkonini bermoqda. Ushbu texnologiyalar turistlarga mustaqil ravishda ekskursiya obyektlari haqida ishonchli ma'lumot olish, vaqt va marshrutni erkin rejalashtirish hamda individual qiziqishlariga mos xizmatlardan foydalanish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, raqamli yechimlar an'anaviy ekskursiya xizmatlarini to'liq almashtirmasdan, balki ularni to'ldiruvchi va samaradorligini oshiruvchi vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Inson omili, ya'ni gidning jonli muloqoti va professional yondashuvi ekskursiya faoliyatining asosiy ustunligi bo'lib qolmoqda. Ekskursiya xizmatlari turizm iqtisodiyotining muhim drayverlaridan biri sifatida hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi. Ular orqali turistik oqimlar faollashadi, mehmonxona, transport, ovqatlanish va savdo xizmatlariga bo'lgan talab ortadi. Natijada mahalliy aholi bandligi kengayib, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun yangi imkoniyatlar yuzaga keladi. Ayniqsa, tarixiy va madaniy meros obyektlariga boy hududlarda ekskursiya xizmatlarining rivojlanishi mintaqaviy turizmning barqaror o'sishini ta'minlaydi. Bu jarayonda ekskursiya faoliyatini to'g'ri rejalashtirish, turistik resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muvozanatni saqlash masalalari muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, ekskursiya xizmatlari madaniy va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ular orqali milliy tarix, urf-odatlar va an'analar turistlarga keng targ'ib qilinadi, madaniyatlararo muloqot rivojlanadi va o'zaro tushunish mustahkamlanadi. Ekskursiyalar nafaqat xorijiy sayyohlar, balki ichki turizm ishtirokchilari uchun ham ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ega bo'lib, aholining tarixiy xotirasi va milliy o'zlikni anglash jarayonini qo'llab-quvvatlaydi. Shu nuqtayi nazardan ekskursiya xizmatlari turizm sohasining oddiy yo'nalishi emas, balki jamiyatning madaniy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy institut sifatida qaraladi. Umuman olganda, ekskursiya xizmatlarining zamonaviy rivojlanishi turizm sohasida sifat jihatidan yangi bosqichni yuzaga keltirmoqda. Ularning samarali tashkil etilishi, professional kadrlar bilan ta'minlanishi va innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirilishi turizm bozorida raqobatbardoshlikni oshirish, turistlar

ehtiyojini to'liq qondirish hamda hududlarning barqaror turistik rivojlanishini ta'minlashda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Empirik tahlil. Ekskursiya xizmatlarining turizm sohasidagi amaliy samaradorligini aniqlash maqsadida empirik tahlil real turistik jarayonlar, xizmat ko'rsatish amaliyoti hamda turistlar fikr-mulohazalariga tayangan holda olib boriladi. Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ekskursiya xizmatlari turistlarning umumiy sayohatdan qoniqish darajasini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Turistik yo'nalishlar bo'yicha o'tkazilgan monitoring natijalari ekskursiya dasturi puxta ishlab chiqilgan, professional gid-ekskursovodlar jalb etilgan va axborot aniq hamda tushunarli tarzda yetkazilgan holatlarda turistlarning xizmatga ijobiy bahosi sezilarli darajada yuqori bo'lishini tasdiqlaydi. Aksincha, ekskursiya mazmunining yuzaki tashkil etilishi, vaqtni noto'g'ri rejalashtirish va gidning yetarli malakaga ega emasligi turistlarda salbiy taassurot qoldirishi kuzatiladi. Empirik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ekskursiya xizmatlari sifatining oshishi turistik obyektlarga tashrif buyuruvchilar sonining barqaror o'sishiga olib keladi. Amaliy tajribada tarixiy-madaniy meros obyektlarida interaktiv ekskursiyalar, tematik marshrutlar va innovatsion axborot vositalari joriy etilgan hududlarda turistlarning qayta tashrif buyurish ko'rsatkichi yuqori ekanligi aniqlangan. Bu holat ekskursiya xizmatlari nafaqat bir martalik xizmat, balki uzoq muddatli turistik qiziqishni shakllantiruvchi omil ekanini ko'rsatadi. Ayniqsa, xorijiy turistlar uchun ko'p tilli ekskursiya xizmatlarining mavjudligi va axborotning xalqaro standartlarga mosligi hududning turistik jozibadorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Amaliy tahlil natijalari ekskursiya xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini ham tasdiqlaydi. Ekskursiya faoliyati rivojlangan hududlarda turizm bilan bog'liq xizmatlar – transport, ovqatlanish, savdo va mehmonxona xizmatlariga bo'lgan talabning oshishi kuzatiladi. Bu esa mahalliy tadbirkorlik subyektlarining daromadlarini ko'paytirish va yangi ish o'rinlari yaratishga xizmat qiladi. Empirik kuzatuvlarga ko'ra, ekskursiya xizmatlari yaxshi tashkil etilgan turistik maskanlarda turistlarning o'rtacha xarajatlari yuqoriroq bo'lib, bu hududiy iqtisodiyotga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur holat ekskursiya xizmatlarining turizm iqtisodiyotidagi multiplikativ ta'sirini yaqqol namoyon etadi. Shuningdek, empirik tahlil ekskursiya xizmatlarining ijtimoiy va madaniy samaradorligini ham ochib beradi. Amaliy kuzatuvlar natijasida ekskursiyalarda ishtirok etgan ichki turistlarning tarixiy-madaniy merosga bo'lgan qiziqishi va mas'uliyat hissi ortgani aniqlangan. Bu holat aholining milliy o'zlikni anglash jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatib, madaniy meros obyektlarini asrab-avaylashga bo'lgan munosabatni kuchaytiradi. Shu bilan birga, ekskursiya xizmatlari orqali amalga oshiriladigan madaniyatlararo muloqot xorijiy turistlarda hudud haqida to'g'ri va ijobiy tasavvur shakllanishiga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, empirik tahlil natijalari ekskursiya xizmatlari turizm sohasining samarali va strategik yo'nalishi ekanini tasdiqlaydi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, ekskursiya faoliyatini ilmiy asosda rejalashtirish, professional kadrlar bilan ta'minlash va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish turistlar qoniqishini oshirish, turistik oqimlarni

ko'paytirish hamda hududlarning barqaror turistik rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Olib borilgan ilmiy-nazariy va empirik tahlillar shuni ko'rsatadiki, ekskursiya xizmatlari turizm sohasining ajralmas va strategik ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ular turistlarning sayohatdan oladigan umumiy taassurotini shakllantirishda, hududlarning turistik jozibadorligini oshirishda hamda madaniy va tarixiy merosni keng targ'ib etishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ekskursiya xizmatlarining mazmunan boy, ilmiy asoslangan va professional tarzda tashkil etilishi turistik mahsulotning umumiy sifatini oshirib, turizm bozorida raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, ekskursiya faoliyatining samaradorligi birinchi navbatda professional gid-ekskursovodlar tayyorlash tizimi, xizmat ko'rsatish sifati va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish darajasi bilan belgilanadi. Raqamli yechimlar, interaktiv yondashuvlar va innovatsion xizmat turlari ekskursiya jarayonini boyitib, turistlarning individual ehtiyojlarini qondirish imkonini kengaytiradi. Shu bilan birga, inson omili, ya'ni gidning bilim saviyasi va muloqot madaniyati ekskursiya xizmatlarining asosiy ustunligi bo'lib qolmoqda va ularni boshqa turistik xizmatlardan ajratib turadi. Umuman olganda, ekskursiya xizmatlarining barqaror rivojlanishi turizm iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga sezilarli hissa qo'shadi. Ular orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi, mahalliy tadbirkorlik rivojlanadi va ichki hamda tashqi turistik oqimlar faollashadi. Shu bois ekskursiya xizmatlarini rivojlantirishni davlat siyosati, turizm strategiyalari va hududiy rivojlanish dasturlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida ko'rish maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuv turizm sohasining barqaror o'sishini ta'minlash bilan birga, milliy madaniy merosni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish imkonini ham mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son Farmoni. "O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 19-iyundagi 407-son Qarori. "Turizm xizmatlari sohasini rivojlantirish va takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi "Turizm to'g'risida"gi Qonuni. Yangi tahrir, Toshkent, 2019.
4. UNWTO (World Tourism Organization). Tourism and Cultural Heritage: Sustainable Development Strategies. Madrid, 2018.
5. UNWTO. Global Report on Cultural Routes and Tourism Development. Madrid, 2019.

-
6. Holloway J.C., Humphreys C. The Business of Tourism. 10th Edition. Pearson Education, London, 2017.
  7. Weaver D., Lawton L. Tourism Management. 6th Edition. Wiley, Australia, 2018.
  8. Goeldner C.R., Ritchie J.R.B. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. 12th Edition. John Wiley & Sons, New York, 2016.
  9. Timothy D.J., Boyd S.W. Heritage Tourism. 2nd Edition. Routledge, London, 2015.
  10. Swarbrooke J. Sustainable Tourism Management. CABI Publishing, Oxford, 2017.

